

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΒ'

ΙΟΥΛΙΟΣ 1949

ΑΡΙΘ. 94

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΣΜΟΣ

Α'.

Ύστερα ἀπὸ μιὰ σειρά ἄρθρα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἐπικαιρότητα, ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἔθνους μὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἱερὴ ἀγανάκτησι γιὰ τὴ σαπίλα, μὲ τὴν ἐπιτακτικὴ προσταγὴ γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα, ἔρχεται πάλι τὸ σπουδαστήριον νὰ διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματά του. Καιρὸς νὰ συνεχίσωμε τὴν ἔρευνα πὺ εἶχαμε σταματήσῃ μὲ τὴν κριτικὴ τῶν κοινωνικῶν συστημάτων. Εἶχαμε φθάσει—θὰ θυμᾶται ὁ ἀναγνώστης—στὴν μελέτη τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος σύμφωνα μὲ τὸ καπιταλιστικὸ καὶ τὸ σοσιαλιστικὸ σύστημα. Καί, σύμφωνα μ' ὅσα εἶχαμε πεῖ στὸ εἰσαγωγικὸ ἄρθρον (Μπροστὰ στὸ κοινωνικὸ ζήτημα, Ἰανουάριος 1949), πρέπει τώρα νὰ ἔλθωμε στὴν χριστιανικὴ θεώρησι τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος.

Ὅμως, πρὶν μποῦμε σὲ τοῦτο τὸ θέμα καὶ προσπαθήσωμε νὰ ἱκανοποιήσωμε τὴν περιέργεια τοῦ ἀναγνώστη, πὺ θέλει νὰ τοῦ ποῦμε πῶς ὁ Χριστιανὸς βλέπει τὸ κοινωνικὸ ζήτημα, θὰ πρέπη νὰ τὸν παρακαλέσωμε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του ὅσα προκαταρκτικὰ ἔχουν λεχθεῖ στὸ εἰσαγωγικὸ μας ἄρθρον. Ἐκεῖ γίνεται λόγος γιὰ τὶς τέσσαρες πλευρὲς πὺ ἐμφανίζει τὸ πρόβλημα τοῦτο. Τὴν οἰκονομικὴ, τὴν πολιτικὴ, τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν μεταφυσικὴ-φιλοσοφικὴ πλευρὰ του. (Μποροῦμε τὶς δυὸ τελευταῖες πλευρὲς νὰ τὶς θεωρήσωμε ὅτι συναποτελοῦν τὴν πνευματικὴ θεώρησι τοῦ θέματος).

Αὐτὲς τὶς τέσσαρες πλευρὲς πρέπει νὰ τὶς ἔχη ὑπ' ὄψιν του καὶ ἐκεῖνος πὺ θέλει νὰ ἐξετάσῃ τὸ κοινωνικὸ ζήτημα, μὲ βάσι

τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία. Μόνον ἅμα ἔχομε ὑπ' ὄψιν καὶ τὶς τέσσαρες αὐτὲς πλευρὲς, ἔχει νόημα νὰ προχωρήσωμε.

Β'.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, μποροῦμε ν' ἀρχίσωμε, διατυπώνοντας μερικὲς προτάσεις πὺ πρέπει μὲ κάθε διαύγεια νὰ τὶς ἔχομε μέσα μας, προκειμένου νὰ κάμωμε ὅποιοδήποτε λόγο γιὰ ἓνα «χριστιανικὸ κοινωνισμό», γιὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος. Οἱ προτάσεις αὐτὲς εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1. Οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐμφανισθοῦν σὰν ἄνθρωποι πὺ κρίνουν ἄμερόληπτα, ἓνα ζήτημα πὺ προβάλλει ἀνάμεσα σὲ μιὰ φοβερὴ πάλῃ συμφερόντων, σὲ μιὰ πάλῃ πὺ ὁ καθένας βλέπει τὸ κοινωνικὸ ζήτημα μὲ τὸ πρίσμα τοῦ συμφέροντός του. Βέβαια, καὶ ὁ Χριστιανὸς εἶναι καὶ αὐτὸς κοινωνικὸς ἄνθρωπος, συμφέροντα κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἔχει, ἀνῆκει καὶ αὐτὸς σὲ κάποια κοινωνικὴ τάξι. Ὅμως—ἐδῶ προβάλλει ἡ μεταφυσικὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματος—ὁ Χριστιανὸς βλέπει ὅλα αὐτὰ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς αἰωνιότητος, sub specie aeterni... ἀκόμα καὶ ἓνας πανθειστής ὅπως ὁ Σπινόζα τὸ ἔβλεπε αὐτό. Ἔτσι, τὸ ἀτομικὸ συμφέρον δὲν τοῦ θολώνει τὸ μάτι καὶ γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ κρίνῃ ἄμερόληπτα. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι ὁ Χριστιανὸς ἐμφανίζεται σὰν ἀντικειμενικὸς κριτὴς σ' ἓνα θέμα πὺ οἱ ἄλλοι τὸ βλέπουν καὶ τὸ συζητοῦν σὰν διάδικοι.

2. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι καταργη-

τῆς τῶν εἰδώλων καὶ τῶν χιμαῖρων. Ἀναγνωρίζει τις ἀξίες, ἀλλὰ δὲν τις λατρεύει σὰν εἰδωλα. Τὸ Κράτος, ὁ λαός, ἡ τεχνικὴ πρόοδος, ἀκόμα καὶ ἡ ἐλευθερία, εἶναι ἀξίες, καὶ ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία τονίζει τὸν σεβασμὸ πού ὀφείλεται σὲ τις ἀξίες, αὐτές. Ὅμως ἡ ἀλήθεια θὰ βρεθῆ μόνο ἀφοῦ γκρεμισθοῦν τὰ εἰδωλα πού εἶναι παραποιήσεις τῶν ἀξιῶν αὐτῶν. Ἀφοῦ γκρεμισθῆ τὸ εἰδωλο-Κράτος τὸ εἰδωλο-λαός, τὸ εἰδωλο-τεχνικὴ πρόοδος ἀκόμα καὶ αὐτὴ ἡ ἐλευθερία σὰν εἰδωλο.

3. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀντιμετωπίζει τὸ οἰκονομικὸ ζήτημα καθαρὰ καὶ ξάστερα χωρὶς ἀβασίειες στὴν θεωρία του, στὸ δόγμα του, στὴν ἠθικὴ του. Δὲν πρέπει πιά νὰ ἐπαναληφθοῦν σφάλματα, ὅπως ἐκεῖνα πού μᾶς ἀπασχόλησαν ὅταν διατυπώναμε τὸ χριστιανικὸ κατηγορητήριον κατὰ τῶν Χριστιανῶν⁽¹⁾. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὁ Χριστιανισμὸς θὰ διακηρύξῃ σ' ὅλους ὅτι καὶ γιὰ τὸ κοινωνικὸ ζήτημα ἰσχύει ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Κύριος «χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν». Θὰ διακηρύξῃ, λοιπόν, ὅτι χωρὶς τὸν Χριστιανισμὸ δὲν μπορεῖ νὰ βρεθῆ καμμιά λύσις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος. Ἄς θυμηθοῦμε τί λέγει στὸ ἄρθρο 4 ἡ Δήλωσις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων.

«Ἡ σειρά ἀποτυχιῶν καὶ ἀπογοητεύσεων πού χαρακτηρίζει τοὺς νεωτέρους χρόνους κατέστησε φανερόν, ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ ἐπιτακτικοῦ αἰτήματος διὰ μίαν πλήρη ἀνασυγκρότησιν, κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν, διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ δικαίου, τῆς ἠθικῆς, τῶν ἀρχῶν τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, τότε μόνον εἶναι δυνατὴ, ὅταν ἡ ζωὴ τῶν ἀτόμων καὶ ἡ ζωὴ τῆς κοινωνίας διαποτισθῆ ἀπὸ τὴν Πίστιν ἐπὶ τῆς ὁποίας οἰκοδομεῖται ὁ Χριστιανισμὸς, ὅταν ἡ ἠθικὴ ἐπιταγὴ, σιτηριζομένη εἰς τὴν Πίστιν αὐτήν, λάβῃ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου τὴν πρέπουσαν δύναμιν ἐπιβολῆς. Χωρὶς τὴν δύναμιν αὐτήν καὶ οἱ εὐγενέστεροι πόθοι καὶ τὰ δοθότερα θεωρητικῶς σχήματα κατανοοῦν χίμαιρα καὶ ὀδῆγοῦν εἰς σκληρὰς ἀπογοητεύσεις.»

4. Ἐπομένως πρὶν ἀπὸ κάθε συζήτησι, πρὶν ἀπὸ κάθε προσπάθεια νὰ βρεθῆ λύσις τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος, πρέπει μὲ ὅλη τὴν εὐλικρίνεια καὶ μὲ ὅλη τὴ συνέπεια

νὰ λυτρωθοῦμε ἀπὸ τὸν ὕλισμὸ καὶ τὴν μηχανοκρατία. Αὐτὸ σημαίνει ἀκόμα, πὼς ἕνας Χριστιανός, πού σέβεται στ' ἀλήθεια τις ἀρχές του, δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ συζήτησι γιὰ ὅποιαδήποτε λύσι τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος πού δὲν βασίζεται σ' ἕνα ὀριστικὸ ξεκαθάρισμα ἐπάνω στὸ σημεῖο αὐτὸ τοῦ ὕλισμοῦ. Γι' αὐτὸ καί, ὅπως πολλὰς φορὲς ἐτονίσαμε, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ καμμιά κανενὸς εἶδους συνεννόησις μὲ τὸν κομμουνισμὸ, πού διακηρύττει πάντα πὼς εἶναι ἐκατὸ τὰ ἐκατὸ ὕλισμὸς.

5. Καὶ τὸ τελευταῖο, πού, ὅμως, ἴσως ἔπρεπε νὰ τεθῆ πρῶτο. Πρὶν ἀλλάξωμε τὸ κοινωνικὸ σύστημα πρέπει νὰ ἀλλάξωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας. Τὸ «πρὶν» αὐτὸ βέβαια, εἶναι τροπικὸ μᾶλλον παρὰ χρονικὸ. Ὅμως ἔχει σπουδαιότητα θεμελιώδη. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι ἡ βάσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Στὴν γλῶσσα τοῦ Εὐαγγελίου λέγεται «μετάνοια». Στὴ γλῶσσα μιᾶς ἀληθινῆς συγχρονισμένης θεωρίας τοῦ Πολιτισμοῦ λέγεται κατανόησις καὶ ἀξιοποίησις τῆς κοινωνικῆς σπουδαιότητος πού ἔχει ἡ ἀλήθεια αὐτή: Μόνο σὰν καινούργιοι ἄνθρωποι μποροῦμε νὰ δώσωμε μιὰ καινούργιαν ἀνθρωπότητα!

Γ'.

Ἄς ἔλθωμε τώρα στὴν οἰκονομικὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματός μας. Ἡ πλευρὰ αὐτὴ εἶναι οὐσιώδης, οὔτε εἶναι νοητὸ ὅτι θὰ γίνῃ ἐξέτασις τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος χωρὶς τὴν ἐξέτασις τοῦ οἰκονομικοῦ στοιχείου. Ἡ οἰκονομικὴ αὐτὴ πλευρὰ ἀνάγεται στὴν ἔρευνα πού κάνει εἰδικὴ ἐπιστήμη, ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη. Ὅπως εἶδαμε, ὅμως, στὸ ἄρθρο μας τὸ σχετικὸ ἀκριβῶς μὲ τις σχέσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐπιστήμης (Νοέμβριος 1948 σελ. 497-502) δὲν μπορεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία καθορίζει τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ ἐπαναλάβωμε ἐδῶ μερικὲς γραμμὲς ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἄρθρο. Πρέπει νὰ τις ἔχωμε ὑπ' ὄψιν μας γιὰ νὰ προχωρήσωμε.

«Ἡ ἐπιστήμη δὲν καθορίζεται ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ. Τὸ περιεχόμενον δηλαδὴ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως δὲν τὸ καθορίζει ἡ χριστιανικὴ

(1) Βλ. ἄρθρα «Κατηγοροῦ τοὺς Χριστιανούς», «Ἀκτίνες» 1947, σελ. 241 ἐπ. 289 ἐπ.

διδασκαλία, ἀλλὰ ἡ ἐποστημονικὴ ἔρευνα πού προχωρεῖ σύμφωνα μὲ τὴ μέθοδο πού ταιριάζει σὲ κάθε ἐπιστήμη. Γι' αὐτὸ δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὑπάρχει εἰδικὸ περιεχόμενο κάθε ἐπιστήμης, καθωρισμένο ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό. Δὲν ὑπάρχει χριστιανικὴ γεωμετρία ἀντίθετη πρὸς τὴ μὴ χριστιανικὴ, οὔτε χριστιανικὴ χημεία οὔτε χριστιανικὴ βιολογία».

Ὅπως ὁμως δὲν ὑπάρχει χριστιανικὴ γεωμετρία, οὔτε χριστιανικὴ χημεία, οὔτε χριστιανικὴ βιολογία, ἔτσι δὲν ὑπάρχει καὶ χριστιανικὴ πολιτικὴ οἰκονομία σὰν ἐπιστήμη ἀντίθετη πρὸς τὴν μὴ χριστιανικὴ οἰκονομία. Καὶ ἡ κριτικὴ πού ἔγινε ἀπὸ τὴν στήλη τούτη γιὰ τὴν ὑλιστικὴ πολιτικὴ οἰκονομία, δὲν εἶχε γιὰ βᾶσι τὸ ὅτι οἱ οἰκονομολόγοι τῆς σχολῆς αὐτῆς δὲν ἔκαναν μεταφυσικὴ ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο: «Ὅτι ἔκαναν μεταφυσικὴ, χωρὶς νὰ τὸ ὁμολογοῦν, ὅτι στὸ ὄνομα τῆς ἐπιστήμης. ἔκαναν κρυπτομεταφυσικὴ, τὴν ὑλιστικὴ μεταφυσικὴ.

Ἐπομένως ἐκεῖνο πού θὰ ζητήσωμε ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ πλευρὰ δὲν εἶναι μιὰ «χριστιανικὴ πολιτικὴ οἰκονομία» ἀλλὰ μιὰ πολιτικὴ οἰκονομία πού νὰ μένη στὸ πεδῖον πού διαγράφει ἡ αὐστηρὰ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.

Αὐτὸ ὁμως δὲν σημαίνει, ἐννοεῖται, ὅτι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία μπορεῖ ἀτιμωρητῆ νὰ ἀγνοῇ τὸν Χριστιανισμό. Μιὰ τέτοια ἄγνοια εἶναι, βέβαια, ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο τῆς ἐπιστήμης! Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία θὰ μελετηθῆ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, γιὰ νὰ μπορέση ὁ οἰκονομολόγος νὰ ἐπιτελέση τὸ ἔργο του μὲ ἀληθινὰ ἐπιστημονικὴ πληρότητα. Ἡ πνευματικὴ θεώρησις τῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό, ἡ χριστιανικὴ θεώρησις τῆς ἐργασίας, ἡ χριστιανικὴ θεώρησις τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ χριστιανικὴ θεώρησις τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως, γιὰ τὴν ρύθμισι τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ συνόλου, ἐπομένως καὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, εἶναι θέματα πού ὁ οἰκονομολόγος, ὁ κοινωνιολόγος, πρέπει νὰ τὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του ἂν δὲν θέλῃ ἡ ἔρευνά του νὰ εἶναι ἀπελπιστικὰ μονόπλευρη, χρεωκοπημένη καὶ ὀλότελα ἄχρηστη.

Δ'.

Καὶ τώρα, τώρα μόνο, ὕστερα ἀπὸ τὸ ξεκαθάρισμα πού ἔγινε παραπάνω, μπο-

ροῦμε νὰ δοῦμε μὲ ποιὸ τρόπο θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἐννοηθῆ ὁ κοινωνικὸς Χριστιανισμός.

Πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ, ὅτι στὴν ἐννοια τοῦ χριστιανικοῦ κοινωνισμοῦ ὑπάρχει μεγάλη ἀσάφεια. Τὴν ἀσάφεια δημιουργεῖ κυρίως ἡ τάσις νὰ χρησιμοποιηθῆ ὁ ὅρος «χριστιανικὸς κοινωνισμός» σὰν ταυτόσημος μὲ μιὰν ὀρισμένη λύσι τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λύσις αὐτὴ συνήθως συμπίπτει μὲ τὶς βασικὲς προϋποθέσεις τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὁ χριστιανικὸς κοινωνισμός θεωρεῖται ταυτόσημος μ' ἐκεῖνο πού λέγεται «χριστιανικὸς σοσιαλισμός».

Ἐπὶ τούτῳ, μπορεῖ ἄρα γε νὰ ὑπάρξῃ χριστιανικὸς σοσιαλισμός;

Ἀπὸ τὴν ἔρευνα πού ἔγινε ὡς τώρα, συνάγονται οἱ ἀκόλουθες δύο προτάσεις:

1. Σοσιαλισμός χωρὶς τὸν Χριστιανισμό εἶναι μιὰ χίμαιρα κι' ἂν ἀκόμη ἡ οἰκονομικὴ-ἐπιστημονικὴ του θεμελίωσις ὑποτεθῆ γερῆ καὶ ἀτράνταχτη. Ἀπλούστατα, ἕνα τέτοιο ἐπιστημονικὸ κατασκεῦασμα θὰ μείνη στὰ βιβλία. Στὴν πρᾶξι θὰ ἀποδειχθῆ πὼς εἶναι μιὰ τρομερὴ ἀπάτη. Θὰ ὀδηγήσῃ σὲ μιὰ χρεωκοπία, πού θὰ φέρῃ ἴσως σὲ ἀποτελέσματα ἀκριβῶς ἀντίθετα, ἀπὸ ἐκεῖνα πού θὰ ἐπερίμενε κανεὶς. Ὁ σοσιαλισμός στηρίζεται στὸ κράτος, δηλαδὴ στοὺς κρατικούς λειτουργοὺς πού θὰ κυβερνοῦν τὴν οἰκονομία. Σοσιαλισμός, στὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως, θὰ πῆ παντοδυναμία τῶν κρατικῶν λειτουργῶν σ' ὅλες σχεδὸν τὶς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς μας. Ὁ σοσιαλισμός χρειάζεται, μὲ ἄλλα λόγια, πρόσωπα, χιλιάδες, μυριάδες πρόσωπα, πού ἀπὸ τὴν ἠθικὴ ποιότητά τους ἐξαρτᾶται ἂν ὁ σοσιαλισμός θὰ μείνη στὸ χαρτί ἢ θὰ γίνῃ πραγματικότης. Χωρὶς τὸν Χριστιανισμό ὁμως ποῦ θὰ τὰ βροῦμε αὐτὰ τὰ πρόσωπα; Καὶ τί ἐγγυήσεις θὰ ἔχωμε ὅτι, ἐκεῖνοι πού θὰ κληθοῦν καὶ θὰ γίνουν παντοδύναμοι γιὰ νὰ ἐφαρμόσουν τὸ σοσιαλιστικὸ πρόγραμμα—ἐν ὅσῳ θὰ εἶναι ὀλότελα ξένοι πρὸς τὶς πνευματικὲς ἀξίες τοῦ Χριστιανισμοῦ—θὰ ἔχουν τὴν πνευματικότητα νὰ μὴν κάνουν ἰδιοτελεῖα χρῆσι τῆς παντοδυναμίας πού θὰ τοὺς δώσουν; Ὁ σοσιαλισμός ἔχει βέβαια

τήν οικονομική του πλευρά, αλλά είναι χίμαιρα και άπάτη και έγκλημα, αν δεν θελήση να εξασφαλισθῆ και από την πλευρά τῆν πνευματική, μ' άλλα λόγια, αν δεν ζητήση να στηριχθῆ στίς χριστιανικές πνευματικές αξίες, στόν χριστιανικό θεμέλιο.

2. Μά και αν υπάρχει τό τελευταίο αυτό προαπαιτούμενο, και πάλι δεν θά ἔχωμε χριστιανικό σοσιαλισμό, δηλαδή σοσιαλισμό πού να ἔχη κῦρος χριστιανικό, πού να ἐπιβάλλεται δηλαδή στό ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ σάν αὐθεντική ἔκφρασις τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Κι' αν οἱ πιό πιστοὶ Χριστιανοί, μέ τίς πιό ἀγνές προθέσεις καταπιασθοῦν να κάνουν ἕνα σύστημα σοσιαλιστικό, μέ κρατικοποίησι τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς και κρατική διεύθυνσι τῆς οἰκονομίας, και πάλι θά σταθοῦμε ἐφεκτικοί, γιατί πάλι φανερώνεται τό πολύπλευρο τοῦ θέματός μας, ἡ οικονομική-ἐπιστημονική πλευρά, πού δεν μπορεῖ, ὅπως εἶδαμε να διεκδικήση ποτέ τό χρεῖσμα τῆς χριστιανικῆς αὐθεντίας.

Και ἡ συνέπεια προχωρεῖ. Ὅπως δεν ὑπάρχει χριστιανική χημεία και χριστιανική γεωμετρία, δεν ὑπάρχει και χριστιανική πολιτική οἰκονομία. Τότε ὅμως δεν μπορούμε στό ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ να προδικάσωμε πού θά καταλήξῃ ἡ ἐπιστημονική ἔρευνα στό ζήτημα αν οἱ οικονομικές ἐπιστημονικές βάσεις τοῦ σοσιαλισμοῦ εἶναι σωστές ἢ δεν εἶναι. Τίποτα δεν αποκλείει ἡ ἐπιστήμη αὐριο να ξαναγυρίση στη «φιλελευθέρα σχολή», πού ἄλλωστε ποτέ δεν ἐγκατελείφθη ὁλότελα. Τίποτα δεν αποκλείει να ἔχωμε ἄλλες ἐξελίξεις στήν ἐπιστημονική ἔρευνα. Για ὅλα αυτά ἔχει ὁ Χριστιανός ὠρισμένη ἀποψι πού να τήν ὑποστηρίξῃ σ τό ὄνομα, μέ τήν αὐθεντία τοῦ Χριστιανισμοῦ; Εἶδαμε παραπάνω πώς αὐτό αποκλείεται a priori. Γιατί αὐτό θά ἐσήμαινε ἐπιστημονικό προκαθορισμό τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, «ὄπερ ἀτοπον». Αὐτό ὅμως σημαίνει ὅτι δεν μπορεῖ στό ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ να κατοχυρωθῆ ἡ οικονομική πλευρά τοῦ σοσιαλιστικοῦ συστήματος, πλευρά ὅμως πού εἶναι οὐσιώδης για τό σύστη-

μα αὐτό. Ὅπως ὁ οἰκονομολόγος δεν μπορεῖ να ξεχνᾷ τήν πνευματική πλευρά, ἔτσι και ἐκεῖνος πού ἐρευνᾷ μέ βάσι τήν χριστιανική-πνευματική θεώρησι τῆς κοινωνίας, δεν μπορεῖ να ξεχνᾷ τήν οικονομική πλευρά, πού ἀνήκει στήν ἀρμοδιότητα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης και τῆς πολιτικῆς. Για τήν πλευρά αὐτή, ὁ πιστός ὀφείλει, χωρίς περιστροφές και δισταγμούς να πῆ ὅτι «ἐπιταγήν Κυρίου οὐκ ἔχει».

Και τό συμπέρασμα: Ὁ Χριστιανισμός δεν εἶναι και δεν μπορεῖ να εἶναι σοσιαλισμός, ὅπως δεν εἶναι και δεν μπορεῖ να ταυτισθῆ μέ κανένα ἄλλο κοινωνικό και οἰκονομικό σύστημα. Ἀλλά ὁ σοσιαλισμός, μόνο μέσα στό Χριστιανισμό, μόνο μέ τή χρησιμοποίησι τῶν χριστιανικῶν πνευματικῶν ἀξιῶν μπορεῖ να ξεκινήση για να οἰκοδομηθῆ κάτι πού δεν θά εἶναι ἐκ τῶν προτέρων χρεωκοπία και άπάτη.

Ε'.

Ξεκαθαρίσαμε λοιπόν ὅτι, κοινωνικός Χριστιανισμός μέ τήν ἔννοια σοσιαλισμοῦ πού θά ἔχη τό χριστιανικό χρεῖσμα, τήν χριστιανική αὐθεντία ἐπάνω του, δεν ὑπάρχει. Ὑπάρχει ὅμως κοινωνικός Χριστιανισμός, μέ τήν ἔννοια τῆς ἐρεύνης τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος μέ πνεῦμα χριστιανικό, τοῦ χριστιανικοῦ ἐνδιαφέροντος, τῆς χριστιανικῆς συμβολῆς, για τήν ἐπιτυχία μιᾶς ρυθμίσεως τοῦ ζητήματος αὐτοῦ. Μ' αὐτή τήν ἔννοια ὁ κοινωνικός Χριστιανισμός εἶναι αὐτονόητη ἔκφρασις τοῦ γνησίου καθοδηγητικοῦ Χριστιανισμοῦ και ἔχει σκοπό ὄχι να καταστήση περιττή ἢ να ὑποκαταστήση τήν ἐπιστημονική ἔρευνα, ἀλλά να τῆς ἐτοιμάσῃ τό ἔδαφος, να τήν ποδηγετήσῃ στήν ἀποστολή της, να τῆς δώσῃ τό πνευματικό βάθος πού, χωρίς αὐτό, ἡ ἐπιστήμη ματαιοπονεῖ και ἐξαπατᾷ. Ἀντίθετη λύσις πού θά ἀπέκρουε τόν κοινωνικό Χριστιανισμό μ' αὐτή τήν ἔννοια, θά ἦταν ἀποφυγή ἀπό τήν κοινωνία. Και εἶδαμε σέ προηγούμενα ἄρθρα πόσο ἀντιχριστιανική εἶναι ἡ φυγή αὐτή.

Μέ τήν παραπάνω ἔννοια, ὁ χριστιανικός κοινωνισμός ὀρθότατα ἀπησχόλησε τοὺς χριστιανούς ἐρευνητάς ὄλων τῶν ὁμολογιῶν.

Καί εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἰδικῆς μας Ἐκκλησίας ἔχει γίνει ἔρευνα ἐπάνω στοῦ θέματος αὐτοῦ καὶ ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ Ρώσους, ἰδίως στοῦ Παρίσι. Ἐνθάδε καὶ εἰς ἄλλες Ἐκκλησίες γίνεται παρομοία ἐργασία, τόσο στὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία ὅσο καὶ στὸν Προτεσταντισμό. Σ' αὐτό⁽²⁾ τὸ σημεῖο ἐρευνῆται ὅλων τῶν δογμάτων ἐργάζονται ἀκόμη καὶ συνεργάζονται μὲ τρόπο πού δίδει πολὺ καλὰς ἐλπίδες.

Θὰ θυμῆσωμε ὁμῶς ἀκόμα μιὰ φορά, ὅτι αὐτὴ ἡ συνεργασία δὲν θὰ καταλήξῃ σὲ ἔτοιμες λύσεις πού θὰ περιβληθοῦν τὴν χριστιανικὴ ἀνθεντία. Κι' ἂν οἱ Χριστιανοὶ ἐρευνῆται ὅλοι συμφωνήσουν στὴν ἀντιμετώπισι τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος, ἀπὸ τὴν ἄποψι τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ πνευματικὴ πλευρὰ γενικώτερα, ὁμῶς θὰ μένουν πάντα ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ πλευρὰ. Σ' αὐτὴν ἐπάνω ὁ Χριστιανός-οὔτε ἡ Ἐκκλησία-δὲν ἔχει «ἐπιταγὴν Κυρίου» νὰ μιλήσῃ ἀνθεντικά, δηλαδὴ μὲ τρόπο πού θὰ σημαίνῃ ὅτι ὁποῖος σκέπτεται διαφοροτικὰ δὲν σκέπτεται χριστιανικά.

ΣΤ'.

Καὶ μέσα λοιπὸν στοὺς κόλπους τοῦ κοινωνικοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ ὑπάρξουν διαφοροὶ «σχολαί». Τὸ κοινὸν γιὰ ὅλους τοὺς Χριστιανούς θὰ εἶναι τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα. Οἱ συγκεκριμένους ὁμῶς λύσεις μπορεῖ νὰ διαφέρουν, ὅπως εἶναι κάλλιστα δυνατόν δύο χριστιανοὶ γιατροὶ πού ἀντιμετω-

(2) *Εἰδικώτερα πρέπει ν' ἀναφερθοῦν δύο ἐγκύκλιος πού εἶχαν αὐτόχρονα παγκόσμια ἀπήχησι. Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Πάπα Λέαντος ΙΓ' «Regum novarum» (15 Μαΐου 1891) καὶ ἡ τοῦ Πάπα Πίου ΙΑ' «Quadragesimo anno» (15 Μαΐου 1931).*

πίζουν μὲ τὸ ἴδιο χριστιανικὸ πνεῦμα τὸ ζήτημα τῆς νόσου, νὰ ἔχουν διαφοροτικὴ γνώμη εἰς τὸ ἂν τοῦτο ἦ ἐκεῖνο τὸ φάρμακο ἢ αὐτὴ ἢ ἐκεῖνη ἢ διαιτητικὴ ἀγωγή εἶναι ἢ καταλληλότερη γι' αὐτὴν ἢ ἐκεῖνη τὴν ἀρρώστεια.

Τὸ συμπέρασμα μας εἶναι, ὅτι ὁ χριστιανικός κοινωνισμός δὲν πρόκειται νὰ δώσῃ ἔτοιμες λύσεις γιὰ τὸ κοινωνικὸ ζήτημα, ἀλλὰ θὰ δώσῃ τὴν δύναμι γιὰ τὴν σωστὴ ἀντιμετώπισι τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος, μέσα στοῦ πλαίσιο ἑνὸς χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ χριστιανικός κοινωνισμός θὰ δώσῃ ἐκεῖνο πού ζητοῦσε ὁ Ἀρχιμήδης γιὰ νὰ κινήσῃ τὴν γῆ. Θὰ δώσῃ τὸ π ο ὕ θ ἄ σ τ α θ ῆ, ποῖο στήριγμα θὰ βρῆ ἡ κοινωνικὴ προσπάθεια, ὥστε νὰ ἀντικατασταθῇ καὶ ἡ μηχανιστικὴ λειτουργία τῶν οἰκονομικῶν νόμων (μὲ τὸν «φιλελεύθερο» καπιταλισμό) ἀλλὰ καὶ ἡ ταξικὴ βία καὶ ἡ σκλαβιά καὶ τὸ ἔγκλημα στ' ὄνομα τῶν τάξεων, ἀπὸ μιὰν ἀνώτερη πνευματικὴ ἀρχή.

Αὐτὰ ἔχει νὰ προσφέρῃ ὁ χριστιανικός κοινωνισμός. Καὶ ἡ προσφορὰ αὐτὴ ἐνδέχεται νὰ μὴν ἔχῃ πολλὴ ἐξωτερικὴ λάμπι, ὅπως διάφορα μεγαλοπρεπῆ οἰκονομικὰ συστήματα. Μπορεῖ νὰ εἶναι ἀφανής, ὅπως ἀφανής εἶναι ἡ θεμελίωσις, ἀλλὰ εἶναι θ ε μ ε λ ί ω σ ι ς. Εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ πού λείπει ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ μας οἰκοδόμημα καὶ εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο πού ζητεῖ ὁ ἄνθρωπος ὁ σημερινός ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό.

Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ εἰσφέρῃ ὁ Χριστιανισμός χωρὶς προχειρολογίες, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἀναβολή. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε, ὅτι ὁ Χριστιανισμός παρουσιάζει τὴν κοινωνικὴ του θεωρία μὲ μεγάλη καθυστέρησι, μὲ ἔλλειψι ἀποφασιστικότητος καὶ μὲ ἀσάφεια ἀκόμα. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ χάνεται καιρός!

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ